

## פרק ג': אירוסין ומסיבת נישואין

הנסיעה מקום לטהראן לא ארכה יותר מיום. מראה הרי אלברז מצפון לטהראן שימח אותי. העיר נראתה לי מושכת יותר. בשלהי השנה, שנת 1915, הייתי בן עשרים. להבות המלחמה העולמית הראשונה עלו מדי יום והציפו עוד מקומות. עם כל הציוד והמטען הגעתי לבית הוריי. הבית שלנו שכן עדיין בִּמְחֻלָּה' שבה התגוררו רוב יהודי טהראן, פרט לבודדים שעברו מבתיהם הצפופים למקומות סמוכים בזכות כספים שהצליחו לצבור. ביתנו שכן במקום בטוח. הוא היה גדול ואף כלל מעין אולם מקושט בנוסח איראני (אורוסי). זכר הזוגיות הצבעוניות, מעין ויטראז', של דלתות החדרים ועבודות הגבס היפות בתקרות עודנו שמור עמי. בחצר נשתלו פרחים מסוג טאוסי וכן ורדים אדומים וצהובים על ניחוחם הנפלא. פה ושם ניטעו גם עצים רעננים, וגם הם עודם מול עיניי. את הבית קנה סבי עזרא יעקוב כדי להגן על המשפחה והקרובים בעת התקפות והתנפלויות המוסלמים. הוא היה בסופה של סמטה, והמחשבה הייתה שעד שהפוגרום יגיע אליו, הוא יתעמעם איכשהו. בסך הכול היה זה בית בטוח.

אחי הבכור היה אז בטהראן. כבר הזכרתי עד כמה היה מפונק בימי ילדותו, ועל 'רמת' דרישותיו שהייתה גבוהה תמיד. הוא היה בא בטענות אפילו לאבי, שנשא בעול ההוצאות הגבוהות של לימודיו בפריז. הוא התעקש שעליו לשוב לפריז. אך כל עוד שהה בטהראן עבדנו שנינו יחדיו בקליניקה.

באותם ימים התייחסו המשפחות לנשואי הצעירים בחשיבות רבה. כשהגיעו צעיר או צעירה לבגרות, החלו ההורים 'להתרוצץ' כדי להשיאם. נשות המשפחה התייחסו לנושא

כמשימה ראשונה במעלה. הנערות הושאו בגיל רך, 10-12 שנה. נערה שהגיעה לגיל 15-16 שנה וטרם 'זכתה' להגיע ל'בית מזלה' נראתה בעיני הסביבה כ'פגומה'.

בשנת 1918, כשהייתי בן 23, הטרידה שאלת נישואי את המשפחה, וכבר נקבו בשמותיהן של כמה נערות כמועמדות מתאימות. יום אחד אמרה לי אמי, ברגש טהור וכן, כמוה ככל אם יהודיה: "חביב! אמש חלמתי ששנינו הלכנו לביתו של זאגי חיים. שם שמו לפנינו צלחות של פירות טריים וריחניים וגם ענף פרחים. יש לראות בחלום זה סימן למזל. אתה יודע שיש להם בת, בעלת עיני תכלת בשם זוליא". דברי אימי, שנבעו מאהבתה ומפשטות הליכותיה, ושנאמרו מלב טהור ואוהב, ודרך סיפורה את חלומה נגעו לליבי. השבתי לה כי אעשה כל מה שתבקש. כנהוג באותם ימים, ביקשתי את ידה של זוליא בנוכחות הקרובים. עם ההסכמה הראשונה ערכה משפחת הכלה שתי מסיבות תוך זמן קצר. האחת נקראה 'שיריני ח'וראן', דהיינו 'אכילת ממתקים', שאליה הוזמנו בני משפחת החתן המיועד. השנייה כונתה 'פא-וא-כונאן', כלומר 'התרת רגליים', אשר כשמה הייתה הכלה מזמינה את החתן לבית חותנו בשבתות של תחילת החודש ובחגים. במועדי ישראל הוזמנו לרוב גם הורי החתן, אחיו ואחיותיו. לכל זה קדם מנהג נוסף: בתקופת האירוסין, לאחר הסכמת אבי הכלה להתקשרות עתידית, באחד הלילות נהגו כמה מזקני הקהילה ומכובדיה ודמויות נבחרות ממשפחת החתן, לפקוד את בית הנערה, ולבקש ממנה לקבל את הנער או הצעיר לשרתה, כדי לקיים את הנאמר "נקרא לנערה ונשאל את פיה".

עמדנו על סף 'אכילת הממתקים', ואז התברר שיהודי רשע שקינא בי, ניגש אל זאגי חיים, אביה של זוליא וסיפר לו

דברים בגנותי. הנישואין כמעט שעלו על שרטון, אך קרוביה של זוליא ח'א החליטו לרדת לעומקם של דברים, וכשהתברר להם שאין יסוד לשקרים של אותו אדם, קיבלוני כחתן המיועד. תקופת האירוסין לא ארכה יותר משישה חודשים. צעירים בימינו יתפלאו אולי לשמוע שבאותם זמנים לא יכלו בני הזוג המאורסים לטייל בגפם או ללכת, למשל, לקולנוע. כל יציאה בלתי מתוכננת חייבה ליווי של כמה מיפמליית' הנערה, בני משפחתה בדרך כלל. ובטהראן היה רק בית קולנוע אחד, שהשתייך לארמני. הצופים שילמו דמי מנוי חודשיים. המנוי נרכש בשני קראן ותמורתו קיבלו המנויים כרטיס כניסה חודשי, שהקנה להם זכות לראות סרטים במשך כל החודש, ככל שירצו ואפילו לכמה הקרנות באותו יום.

### **מעשי תרמית של שייח' עבד אל-נבי השתיין**

מלחמת העולם הראשונה הגיעה לסיומה. אחי, יוסף, ארז את מזוודותיו כדי לנסוע לפריז. אותם תפנוקי ילדות מוגזמים והגישה שלו של 'הכול שלי', גרמו לו לכתוב מסמך, שלפיו הקליניקה אינה שייכת לי או לאבינו, אלא שהוא משכיר לי אותה לתקופת היעדרותו. היוזמה הזו שלו הרגיזה מאוד את אבי, אך אהבת האב שלו מנעה ממנו להיכנס לוויכוחים ולמריבות. אני משמיע אומנם דברי ביקורת על התנהגותו של אחי, אך עליי להוסיף, שהוריי שמחו בעניינו בזכות דבר אחד: פעמים רבות נקרתה בדרכו הזדמנות להתחתן עם בנות ממשפחות נסיכים ואצולה, שלא היו יהודיות כמובן, אך הוא ידע להיחלץ מהזדמנויות אלה ולא ליפול לפח של נישואי

תערובת. האח יוסף פעל, אפוא, במלוא הרצינות לממש את החלטתו, ובעזרת חבר מוסלמי הכין מסמך לחתימתו. עיקרו של ההסכם היה שהקליניקה לריפוי שיניים בטהראן שייכת כולה לו, והיא מושכרת לי מטעמו. הוא דרש ממני לגשת למוג'יתהד<sup>43</sup> של העיר, כדי לחתום על החוזה.

באותם זמנים לא היו באיראן לשכות לרישום מסמכים או משרדי נוטריונים לאישור חתימות. דברים אלה נעשו בידי המוג'יתהדים. שאלתי את אחי לאיזה מוג'יתהד עליי לגשת. הוא ענה: "לא מחר אלא מחרתיים תיגש אל אַקָא שיח' עבד אל-נבי". שיח' זה היה מהשיחיים מעוררי התסיסה של טהראן (כתבתי בספרי 'תולדות יהודי איראן' על מקצת ממעלליו שנגעו ליהודים). סיפרתי על העניין לאבי, והוא, למרות שהתעצב על כך, אמר שאין ברירה. ביום שנקבע ניגשנו אבי ואני אל שיח' עבד אל-נבי. אבי, ברוב תסכולו וצער, סיפר את העניין לשיח'. הוא הוסיף, שהשקיע את מיטב כספו כדי שהבן הבכור ילמד ויתקדם בחייו בתקווה, שלאחר לכתו יהיה במשפחה גבר שיפרוש את חסותו על יתר בני המשפחה. אלא שעתה הבן רוצה בחתימה אחת לנשל את אחיו הקטן יותר מהשותפות. שיח' עבד אל-נבי, אדם בעל עוצמה כדרך רבים מכלי הקודש של אותם זמנים, אמר לאבי: "יהודי! אני מבין את כאבך. המסמך שאותו הכין בנך הבכור כדי שנער זה (הכוונה אליי), יחתום עליו, נמצא אצלי. כדי שלא תקופחו בזכויותיכם, אחליף מילה אחת במסמך, דבר שישנה את כל המהות. אבל בתנאי אחד". אבי שאל בשמחה "בבקשה אַקָא, מהו התנאי?" השיח' אמר: "זה פשוט מאוד. אני חולה והרופא המליץ לי לשתות יין ישן-נושן. אתה יודע שמוסלמי חולה רשאי לשתות יין. תביא לי הלילה בשעה מאוחרת קצת יין ישן, כדי שאסדר את החלפת תוכן

המסמך". אבי שאל: "כיצד? באיזו דרך?" השיח' עבד אל-נבי אמר: "זה כבר עניינך. שפוך את היין לתוך כד, ותחזיק את הכד מתחת לאדרת שאתה לובש".

עזבנו את בית המוג'יתהד. בו בלילה, בשעות החשיכה, כשכל הבריות כבר ישנו, נטל אבי כד גדול למדי ומילא אותו ביין ישן, שם אותו תחת היעבא' העבה השלו. לקחנו את הכד לבאזאר סר- צ'שמה, שם גר השיח' וחזרנו. היה זה יין בן שבע שנים, יחיד ומיוחד, שאבי קנה בכסף רב מיצרן יינות. למחרת שוב ניגשנו לבית השיח'. אני חתמתי על הנייר שהוכן. השיח' לא אמר דבר, ואנחנו הודינו לו ועזבנו את ביתו. בבית קראנו בדייקנות את תוכן המסמך ונוכחנו לדעת שאינו שונה מהנוסח שהיה בידינו קודם. השיח' 'סידר' אותנו. למחרת שוב הלכנו אל השיח' הרמאי ובוזהירות ובנימוס אמרנו "הרי זה התוכן הקודם". השיח' לא התרשם. אדרבא, הוא הרים את קולו ואמר: "אתם בורים ועמי ארצות. אתם לא מבינים. הוספתי יו"ד אחת ושיניתי את משמעות המסמך". הוא הוסיף הסבר שהיה בבחינת 'קשקוש'. ראיתי שכהן הדת סתם מגבב מילים ובעצמו אינו מבין את מוצא פיו. הוא רצה להוליכנו שולל, כמו שרגיל היה כל חייו לרמות את המאמינים הקנאים. מה היה הטעם בוויכוח? אני רק הבנתי ממבטו של אבי כאילו אומר, הלואי שהיין יהיה לך כארס נחשים.

על אף שאבי התעקש וניסה להביא אותי ואת אחי לעמק השווה, לחלוקה צודקת ולשיתוף פעולה, החלטתי שלא להיענות לאתגרו החצוף של אחי. גם ביום שביקש ממני את מפתח המרפאה מסרתי לו אותו מבלי להגיד דבר, ועזבתי. חבל שהמרפאה, שעל טיפוחה טרחנו כל כך שנינו אבדה לנו, ואֵתה הריהוט, הכלים ומערכות ריפוי השיניים.

## טקס נישואין יהודי במאה שעברה

באותה שנה, 1918, שוב יצא אחי לכיוון פריז, דרך רוסיה. מבאקו הוא שלח לי מכתב חביב והציע לי שיתוף פעולה בעניינים עסקיים. שנה לפני כן התחוללה מהפכת אוקטובר, בראשותם של לנין וטרוצקי. כל המבנה המדיני והחברתי התמוטט ועבר שינוי שורשי. אחי הגיע לפריז וחלה תקופת צינון ביחסינו.

בערב ראש השנה, בשנת 1918, נערכה מסיבת הנישואין שלי ושל זולתיא. באותם ימים לא שררה אווירת תחרות בארגון המסיבות. לא היו בתי-מלון ואולמות גדולים ומפוארים לעריכת חתונות, ולא דאגו דווקא להתבלט בברק חיצוני. העיקר היה לשמוח בלב שלם. המשפחות ערכו את השמחה בביתהן. מספר המוזמנים מקרב בני המשפחה והידידים לא חרג מ-150 עד 200 קרואים, והמוזמנים לא נבחרו בשל חישובים אישיים או כספיים של תן וקח. גם המנגינות שמרו על מקוריותן. הושמעו לחנים איראניים אמיתיים, לרבות ההקדמה לשירה. ניגונים אלה, השמחים כמובן, נעמו לאוזני המוזמנים. השירה הושמעה מפי זמר מקצועי. הרקדנים/הרקדניות נלוו לנגנים וידעו לשמור על כללים נוקשים כמקובל. הרקדניות רקדו רק בחלק הנשי. הרוקדים בחלק הגברי היו בדרך כלל נערים שהולבשו בבגדי נשים. כולם נזהרו כמפני אש לא להזמין חלילה אישה מוסלמית לשיר או לרקוד במסיבות היהודים, דבר שהיה גורר חלילה וחס פגיעה בכל דרי ה'מחלה'. היו גם חקיינים או ליצנים שמעשיהם, סיפוריהם או הבדיחות שלהם 'פוצצו' את הקהל. שמו של אחד מהם עודנו זכור לי: שעבאני. חלק מהם לבשו בגדים כורדיים,

ערביים או מקומיים, השמיעו שירים או מנגינות בהתאם והוסיפו שמחה על שמחה.

בליל חתונתי העניקה אימי לכלתה כמתנה כתר פנינים יפה מאוד. החגיגה נערכה בחצר בית אבי. נפרשו שטיחים סביב-סביב. האורחים ישבו עליהם, ולפניהם הונחו מגשים עם רגליות מלאים בפירות. אסמעיל ח'אן, נגן ה'סאז' ויוסף ח'אן נגן ה'דונב' ליווי בכליהם את הזמרת. נעמת-אללה פרהאדי, ששירת במשטרה, בשם מוסלמי, הצטיין בריקודים. אבי ואימי שמחו מאוד על כך שבראשונה נערכת חתונה בביתם, שהרי בחתונת בנם הבכור לא נכחו. השתתפו בחתונה כל בני המשפחה, לרבות סבתי, שקשרי המשפחה נחשבו מאוד בעינייה. נעדר רק אחי הבכור ששהה בפריז.

### **הבצורת והמחלות עושות שמות**

עברו כמה שנים. בחורף הגיעה לטהראן מגיפת השפעת הספרדית, מחלה מסתורית, שנוספה לצרות ולקציר המוות 'השגרתי'. בנוסף, חזרה גם צרה מוכרת - מחסור בחיטה ובמצרכים. שכונת היהודים, שבימים כתיקונם הייתה חסרה כל סדרי היגיינה ומתו בה תושבים במספרים גדולים, בייחוד ילדים, התמודדה עתה הן עם מחסור במזון והן עם המגפה הקשה. בשובי בערבים מן הקליניקה נתקלו רגליי בסמטאות החשוכות של ה'מחלה' בגופות של אנשים שצבו מרעב וממחלות. מששת אלפי דרי ה'מחלה' מתו בתקופה זו כאלף איש. האימה אחזה בכולם, והיו שהאמינו שהגיע יום הדין.

סבתי שהייתה ביתו של 'חכים' יחזקאל הכירה את חוכמת אביה ואת סודות הרפואה המסורתית. היא הקפידה על שמירת היגיגה למען בריאות בני המשפחה, כך שלמזלנו המגפה הזו לא הפילה קורבנות במשפחתנו. ככל שיכולנו השתדלנו להדריך גם את האחרים הן בדיבורים והן במעשים, כדי שדרי הרובע יחלצו, במידת האפשר, מאימת המוות שנחתה בחטף על העיר. כהרגלה מדי שנה, בסתיו, קנתה סבתי כמות של אבטיחים שהובאו על גבי גמלים. הם אוחסנו במרתף ביתה. מדי יום חילקה לכל אחד מאתנו אבטיח, שלדבריה הועיל מאוד לכבד ומנע הצטננות. באותה שנה נחלץ ארגון ה'גיוינט' לעזרת מזי הרעב ב'מחלה' וממדי המגפה הצטמצמו.

## **רצח בגלל לחם**

בחורף כזה, כשהמחסור והרעב חברו לשפעת הספרדית שהכפילה את מספר המתים, הגיע הביתה יום אחד אחי דאוויד ובשמחה ובגאווה סיפר שקבע עם אחד מתבריו, חייל ביחידת הקוזקים, לגשת בערב למאפייה, שם אפו לחם 'סנגכי' (לחם שנאפה על גבי אבני חצץ מחוממות), כדי שהקוזק יאלץ את האופה לתת לדאוויד לחם מבלי להמתין, כרגיל, עד בוש. בערב ניגשו שניהם למאפייה והקוזק שהיה רגיל, כדרך אנשי צבא, לתבוע את מילוי רצונו בפקודות, ציווה על האופה לתת מיד שני לחמים לדאוויד. המקום המה לקוחות שהמתינו שעות לתורם, וכולם ניסו לדחוף ולהידחף. האופה שרצה מן הסתם לשמור על מראית עין של צדק, אמר לקוזק שימתין בסבלנות לתורו. הקוזק התבשם או שהיה כבר מבושם מערק, כעס וחזר על



פקודתו בטון מצווה יותר. האופה לא התרשם, ומכיוון שהופקד בידיו מצרך כל כך חיוני, האמין שהוא חזק יותר וחשוב יותר מהקוזק, התעלם מהצעקות שלו, ואפילו אמר לו כמה דברים עוקצניים. הקוזק הרגיש שכבודו נרמס קבל עם, הוציא את חרבו מהנדן ובעיניים מלאות דם, תקע אותה עד הניצב, בבטנו של האופה ונמלט.

דאווד בכה כל אותו לילה, עד הבוקר.

### קניית חיטים מאיש עסקים נוכל

יוקר הלחם והמצרכים עבר כל גבול. החיטה נעלמה מן השווקים ומחירה הרקיע שחקים. מחיר האורז, החיטה, הלחם והקטניות האמיר פי ארבעים עד חמישים לעומת החורף שקדם. העניים מוכי הרעב של ה'מחלה' היו במצב מדאיג. חלק מהפציינטים שלי, שנמנו עם אצולת בעלי האחוזות והכפרים, שילמו לי לפעמים בלחם.

לחותני, אָקא זאג, היה מכר בשם יוסף אספהאני שהיה מגיע לכפרים לרגל ענייניו. יום אחד שמעתי בבית חותני את יוסף, שסיפר על כפר במרחק כמה פרסנגים מטהראן, שיש בו מחסן גדול של חיטה, וניתן לרכוש 'חִיָּנוּאָר'<sup>44</sup> חיטה ב-120 תומאן. יוסף אמר את הדברים בכנות והוסיף, שיוכל לקנות חיטה בתוך עשרה ימים ולספקה בלי קשיים. לשמע הדברים האלה היה נראה לי, שאם הוא צודק, כי אז זו הזדמנות לשחרר מדאגות את משפחתי ואת בית אבי ועוד לגמול לעניי הרובע. שמחתי על דבריו ואמרתי לו, שאני מעוניין לקנות חמישה ח'רוואר חיטה. יוסף דרש תשלום מראש. הבטחתי לו תשלום בתוך 24 שעות,

ואכן כך עשיתי. יוסף הלך לדרכו ואני נשארתי להמתין לשובו. עברו עשרה ימים, עשרים יום ואף חודש, ויוסף נעלם כאילו בלעה אותו האדמה. לבסוף, החלטתי להגיע לכפר שעליו הוא דיבר שהיה בקרבת פֶּכְגִי,<sup>45</sup> מערבית לטהראן. לא יכולתי לקחת עמי אוכל או אספקה. הרעב הכללי הפך זאת לעניין מסוכן. לכן יצאתי בערב לדרך בידיים ריקות. הגעתי למחנה השיירות ושאלתי על הכפר. הציעו לי לישון לצד הדרך, להתעורר עם הנץ החמה, לחצות את נהר פֶּכְגִי, שבמרחק חצי קילומטר ממנו נמצא הכפר שביקשתי. שמתי אבן מתחת לראשי, נרדמתי מיד מרוב עייפות, וכשפקחתי את עיניי האיר כבר השחר. הגעתי לכפר ולבית שאת מענו נתנו לי. דפקתי בדלת, ולשאלתי אמרי כי יוסף יצא בערב הקודם לטהראן.

ברוב ייאוש, דאגה ותסכול התחלתי לשוב על עקבותיי. כל גופי כאב. הרגשתי חולשה רבה וחיפשתי מה לאכול, אך לא יכולתי למצוא דבר שיצילני מהרעב הכבד. פגשתי זקן אחד בדרך וסיפרתי לו את סיפורי. האיש, רחום וחיביב, אמר לי: "אל תצפה לשווא למאכל כלשהו. כל עוד לא נפלת על האדמה מרוב חולשה, תמהר להגיע לפֶּכְגִי וחזור משם לטהראן מבלי להתעכב". הוא הוציא אפרסק מכיסו ונתן לי אותו בלי להוסיף דבר, והמשיך בדרכו.

ראיתי שאין בי כוח לחזור בדרך שבה הלכתי. הרגשתי סחרחורת, וגם הכוח לעמוד ניטל ממני בהדרגה. ואז עלתה בי מחשבה - מוטב שאלך אל היכד ח'ודאי, ראש הכפר, ואבקש את עזרתו. בכל דרך הגעתי עד ביתו. היה זה בית עם חצר, וכדרך בתי העיר כלל חלק פנימי-אינטימי וחלק חיצוני. הגעתי לחיצוני והתברר לי שלמרבית המזל עורך ראש הכפר סעודה למוזמנים.

שמשו, שהיה שם, חשבני לאחד האורחים, ואמר לי להיכנס ולשבת בחדר, שכן עוד מעט תוגש ארוחת הצהריים. שעת הצהריים התקרבה והאורחים כולם כבר הגיעו. ברגע שנכנסתי לחדר קמו כולם לכבודי. ביקשתי מהם בסימן של יד לשבת במקומם. באמצע החדר נפרש 'סופרה' (מצע אוכל) גדול, וכולם ישבו סביבו. גם אני ישבתי 'ישיבה מזרחית'. ריחם של המאכלים, אורז ותוספות, ערמות הירק ולחם טרי מילא את החדר. היה זה נס משמים שהצילני מגוועה ברעב. אכלתי היטב, ומחשש פן יגלו שאינני מן המוזמנים, מצאתי תירוץ, קמתי ממקומי והסתלקתי ראשון מביתו של ה'כד ח'ודא'. כוחותיי שבו אלי.

הגעתי ברגל לכרמי ועליתי על משאית שנסעה לטהראן. מצאתי את יוסף בטהראן. חותני צרח עליו כהוגן בגלל מה שעולל לי. הוא נשבע ונדר למסור לידי את החיטה בתוך שבועיים. כל העניין נמאס עליי. רציתי בכל מחיר לשים קץ לדבר שהיה לי לזרא. ממילא כבר הוקלו המחסור והרעב. כבר היה ניתן להשיג דברי מזון בחנויות. את החיטה שטרם הגיעה לידיי מכרתי למפרע לאפלטון חכים. כשהגיעו לידיי חמשת ח'רוואר החיטה, התברר, כפי שטען, שרוב הסחורה היא חול ולכלוך. לא נותרה לי ברירה אלא להגיד לו שישלם לי רק עבור החיטה 'נטוי', והסכמתי לשאת בכל ההפסדים שנגרמו.

## לקוחות בעלי שם

שנת 1919. מלחמת העולם הראשונה הסתיימה שנה קודם לכן.

יום אחד הגיע לקליניקה שלי חייל-קוזק שהדלקת והנפחות בחניכיים גרמו להתנפחות פניו, שרופאי השיניים כינו 'פלוקסיון'. לפני כן כבר פנה לכמה מרפאים אחרים, אשר לא הועילו לו. התחלתי לטפל בו והוא נרפא. כבר ביום הראשון ירדה הנפחות.

כמה ימים לאחר מכן, נתקף אף מפקדו, קצין רוסי, בכאב שיניים חזק, ולא ידע לאיזה רופא לפנות. פקודו הקוזק האיראני המליץ עליי. הקצין הרוסי אכן הגיע למרפאתי וגם אצלו קצרת הצלחה. הוא אמר לי: "בבית-החולים של מפקדת הקוזקים אנחנו צריכים רופא שיניים כמוך. כתוב בטובך מכתב למפקדנו, תפרט כיצד ריפאת אותי ואת הקוזק האיראני ותציע לו את שירותיך". כתבתי מכתב בצרפתית למפקד מפקדת הקוזקים ('קזאק ח'אנה'), הקולונל סטרוסלסקי, שהיה מהירוסים הלבנים.<sup>46</sup> הוזמנתי לבית-החולים ושם הוצע לי להקצות שעה אחת ביום לריפוי שיניים, בין השעה 12 בצהריים ל-1, שבה הייתה המרפאה סגורה. הייתי צעיר ומלא אנרגיה. קיבלתי את ההצעה, וכך עבדתי שעה ביום בבית-החולים. המשכורת שלי הייתה 70 תומאן בחודש, משכורת חודשית של קצין בדרגת סרן ('סולטאן' באותם ימים).

אחד מהחולים שנרפא בזכותי ממחלות שיניים, והיה מאנשי החצר החשובים של שושלת קאג'אר, היה אחתשאם אל-דוולה<sup>47</sup> שנשא לאישה את קמר אל-סלטנה, בתו של המלך מוזפר אל-דין שאה. ככל המקורבים לחצר, היו לאחתשאם השפעה רבה וכוח עצום, ואיש לא היה יכול לעמוד מולו ומול תביעותיו.

באותה תקופה הגיע זאהדי מהמדאן לטהראן (המדובר בפזל-אללה זאהדי אשר התפרסם בהפיכת ה-28 במרדאד והגיע לכהונת ראש ממשלת איראן). 'חתול שחור' עבר בינו לבין

אחתשאם אל-דוולה (אגב בנו, של זאהדי נשא לאישה את בתו של השאה).<sup>48</sup> לזאהדי היו נכסים רבים בהמדאן ואחתשאם אל-דוולה רצה להשתלט עליהם בכוח. הפיתרון היחיד שעליו חשב זאהדי היה לסכל את מזימות חתנו של מוזפר אל-דין שאה בכך שייכנס לשורות חיל הקוזקים, כדי שהמדים הצבאיים יקנו לו עוצמה מול עוצמתו של העריץ. כך קיווה להציל את נכסיו. אני הכרתי את זאהדי בהמדאן היטב. עזרתי לו, ניצלתי את השפעתי כרופא שלמד בחו"ל ועבד בבית-החולים של מפקדת הקוזקים, והמלצתי עליו כדי שיגויס לבריגדה. להיכנס לשורות 'קזאקי' לא היה דבר קל, אך בסופו של דבר זאהדי התקבל, ואף הוענקה לו דרגת נאיב-אוול<sup>49</sup> והוא נשלח ליחידת המדאן,<sup>50</sup> אשר עליה פקד רזא ח'אן, שנשא דרגת סר-תיפ (אלוף משנה) (ולימים הומלך כרזא שאה פהלווי).

קשרי הידידות ביני לבין זאהדי נמשכו עוד זמן רב, אך כשהגיע לדרגת קולונל, שכח את העבר. באחד מחגי 'נוו-רוז'<sup>51</sup> ניגשתי אליו לברכו לרגל החג, ושמתי לב שהוא מתעלם ממני וכאילו שכח שבזכותי הגיע לחיל הקוזקים. ייתכן שקשה היה לו להודות בפני אחרים שיש לו חבר ותיק יהודי. שינוי זה בהליכותיו הרחיק אותי ממנו וידידותי עם זאהדי נפסקה מאותו יום.

## **שותפות ביבוא תרופות**

מספרם של האיראנים שכבר היו באירופה הלך וגדל. לרוב הם הכירו זה את זה ונהגו להתאסף בבית-קפה 'רויאל גראנד בולווארי'. חלק מהם עסק בייבוא מותרות וסחורות אחרות

והתפרנס מכך יפה מאוד. אני, שהייתי צעיר פעלתן ומלא מרץ, עמדתי על הצורך הגובר של האיראנים בתרופות תוצרת חוץ. איראן דאז לא ייצרה תרופות ולא היה מנוס אלא לייבא תרופות נחוצות - ולהביא למפנה בתחום ההיגיינה והרפואה. הגעתי למסקנה, שאני יכול להביא תועלת לאיראן אם אייבא תרופות נדרשות בעזרת אחי שהתגורר בפריז, ושהביע בעבר רצון לכך ואף צידד ברעיון עכשיו. זה היה יכול להיות עיסוק מועיל ומכניס בנוסף לעבודתי העיקרית. בתוך זמן לא רב הצליח אחי להשיג סוכנות לשיווק כמה תרופות חשובות לרפוי ראומטיזם של מעבדות 'קולטיאלי'. חבילת התרופות הראשונה הגיעה, ואפילו לא הספקנו לשווקה לבתי-המרקחת, שכן, הדוקטור קופלויביץ' הרוסי, שהקליניקה שלו הייתה סמוכה לזו שלי, קנה אותן 'אן בלוק'. לאור הצלחתי הראשונית פרסמתי כמה מודעות בעיתונים. הפרסום עלה מאה דינר או חצי ריאל לשורה. התוצאה הייתה נהדרת. אלא שכרגיל התעוררו כמה קנאים ורודפי בצע, שהחזירו לשוק תרופות מזויפות באותם שמות, בהתעלמם מכך, שמגמת ייבוא התרופות מצידנו הייתה לחולל מפנה בתעשיית התרופות וברפואה באיראן.

מעשיהם של הזייפנים נחשבו בעיני לפשע ממש. ביקשתי מהם לחדול, אך לא הצלחתי להניאם מכך. באחד הימים זימן אותי קצין בכיר בחיל הקוזקים לביתו. הוא סבל מכאבי שיניים כל כך חזקים, עד שנשבע בעבאס שישים קץ לחייו. חרף חומרת הכאבים, לא התקשיתי להרגיע את כאביו ולהפסיקם. הקצין שאלני מהו הגמול שאני מצפה לו. עניתי שאיני רוצה דבר לעצמי, אך יש משהו שניתן לעשות למען בני האדם המסכנים בממלכה. "ישנו רמאי" אמרתי "שנותן לחולים המסכנים תרופות מזויפות ומסוכנות. עשה משהו להפסיק את מעשיו של

חסר המצפון". כששמע זאת, טלפן מיד למפקד הינומיה (המשטרה). הנוכל נעצר ונכלא. בליבי לא רציתי שכך יהיה. די היה שייכלא ליום או ליומיים, ילמד לקח ויחדל לסכן אנשים בגלל כסף. פקדתי אותו בכלא ופעלתי לשחרורו. הוא אכן שוחרר, וחדל להבריח ולזייף.

הפעולות שלי ושל אחי לייבא תרופות לאיראן ולסייע לשיפור רמת בריאות הציבור לא התנהלו תמיד על מי מנוחות. פעם ייבאנו כמות גדולה של זריקות יקרות, שמחירן הסתכם בכמה אלפי תומאן. הכול נמסר לידי בעלי בית-המרקחת 'פריז' ברחוב לאלה-זאר היוקרתי, וסוכם שהתמורה תשולם לי בתוך כמה ימים. חלפו כארבעה חודשים ודבר לא קרה. ראיתי שהאיש פשוט מהתל בי.

בבית-החולים של מפקדת הקוזקים שירת עוזר-רופא בדרגת סרן, שהיה אדם נמרץ ורב-תושייה, שלא נרתע מצעדים קיצוניים כשהיה צורך בכך. סיפרתי לו על הפרשה. הוא אמר, שאם אתן לו את הטבעת עם אבן הטורקיז, בעלת הגוון המיוחד, שענדתי על אצבעי ושאהבתי מאוד, הוא יגבה עבורי את הכסף. מתוך רצון לשים קץ לעניין הסכמתי. הורדתי את הטבעת ונתתי לעוזר הרופא. הוא ביקש ממני ללכת אתו לבית-המרקחת 'פריז'. ולא גילה לי מה בדעתו לעשות. כשהגענו לבית-המרקחת, הוציא הקצין את אקדחו ללא כל הקדמה, כיוונו אל הבעלים ובאיומים אמר: "עד מתי אתה חושב למשוך את העניינים ולא לשלם לדוקטור את כספו?" החזקתי בידו, שלא יעשה מעשה טירוף. הרוקח שראה שההתרחשות רצינית, כתב בו במקום המחאה ומסרה לידי.

## חברות באגודה הציונית

נובמבר 1917. במקביל למהפכה הבולשביקית ברוסיה, ששמה קץ למלכות הצארים, פרסמה ממשלת בריטניה את הצהרת בלפור, מתוך מניעה המדיניים. בהצהרה נכללה הבטחה להקמת בית לאומי יהודי בפלשתינה. אומנם בהצהרה לא דובר על מתן עצמאות לארץ אבותיהם של היהודים, אך היא עוררה בכל העולם היהודי תסיסה עזה מאוד, כאילו מדובר בהשבת ימי דוד המלך לעם ישראל.

סביר מאוד להניח שיהודי רוסיה, שהיו מטרה לפוגרומים תכופים, לסבל ולעינויים, שמחו על כך מאוד. ייתכן שזו הסיבה שדווקא ציוני סנט פטרבורג (ששמה שונה מאוחר יותר ללנינגרד), הם הם שהודיעו על ההכרזה במברק לרב אליהו, בנו של מולא אברהם, ששימש אז כרב הראשי של טהראן, ועוררו בכך תסיסה רבה בין יהודי איראן.

רבים חשו שימי המשיח אכן הגיעו, שבא הקץ לסבל העם וצריך לעלות בהקדם לארץ ישראל. מר כהן-צדק ז"ל, מבכירי אנשי הרוח והדת של הדור ההוא, הקים אגודה בשם 'האגודה לחיזוק השפה העברית' אחרי שנודע על הכרזת בלפור. שמה של האגודה מצביע בבירור שהכוונה הייתה להוראת השפה העברית לציבור היהודי. היה גם ברור, שכדי לחיות בארץ האבות, חיוני לדעת עברית כדי שהמהגרים מהארצות השונות ימצאו שפה משותפת.

כעבור זמן הפכה האגודה ללשון העברית ל'האגודה הציונית'. הדברים הובאו בפירוט רב בספרי 'תולדות יהודי איראן'. כאשר התמנה המנוח עזיז-אללה (קרי: עזיזוללה) נעים לרבה של



טהראן, חלו תהליכים מרחיקי לכת באגודה. הרב נעים הכיר אותי היטב ושררה בינינו ידידות.

בחורף 1919 הוא קרא לי להצטרף לאגודה. אהבתי כל נושא שנגע לעם ישראל. וכיהודי מאמין לא יכולתי שלא להצטרף. כאן המקום להודות, שחברותי באגודה תרמה מאוד להרחבת דעתי ולרמת ידיעותי הכללית. ההתקשרות לאגודה הציונית קבעה את מסלול חיי והגבירה עשרת מונים את קשריי לארץ ישראל. ככלל, קיום האגודה הציונית והקמת לא פחות משמונה-עשר סניפים בערים השונות, חוללו מפנה גדול בציבור היהודי באיראן. האגודה מצאה פתרונות לרבים מקשיי החברה שלנו, ותרמה לסיכול ההטרדות של המוסלמים כלפי המיעוט היהודי. בעקיפין, הייתה האגודה סכר איתן מול התעמולה המעמיקה והמתגברת של הבהאיים ושל הנוצרים, שבאותם ימים חדרה בצורה דרסטית לשכבות המקופחות בחברה היהודית. לא יכולתי להסתפק בחברות סבילה באגודה מבלי לצרף מעשים למטרותיה. ועדת ההסברה הוקמה לפי הצעתי, וניהולה אף הוטל עליי. כמו כן, הצעתי להקים ועדת עלייה, ואף היא זכתה לאישור. כבר אז הייתי סבור שגאולת היהודים תושג בשיבתם לארץ המובטחת. קיוויתי שתימצאנה דרכים וכולנו נשוב לארץ הקדושה. הימים הטובים של שושלת פהלווי, לא הוכיחו שאכן אנו, היהודים, העם הוותיק ביותר בארץ זו, יכולים לחיות בה בשלום ובשלווה. שישים שנה עברו מאז 1919 ועד המהפכה האיסלאמית ב-1979. ההיסטוריה בת זמננו הוכיחה לנו, שלו היינו מגיעים לארץ ישראל בימי השלווה, לא היו נאלצים לנוס מאיראן.

## פעילות בלתי נלאית של ימי הנעורים

בעת שהצטרפתי לאגודה הציונית הייתי בן 22 אביבים. הפעלתנות, התסיסה והשאיפה לעשות עוד ועוד היו נר לרגלי, וכיום, כשאני מהרהר בכך, קשה לי להאמין שזה היה היקף הדברים. מדי בוקר, עוד בטרם זרחה השמש, כבר רכבתי על הסוס הלבן שקניתי כדי להגיע למחנה מפקדת חיל הקוזקים ביקסר קג'רי (ארמון קג'רי)<sup>52</sup> מחוץ לעיר. במשך כשעה טיפלתי שם בזקוקים לכך, ומשם המשכתי לקליניקה שלי ועבדתי עד הצהריים. לאחר מכן שבתו הביתה. אחרי ארוחת הצהריים שוטטתי ברחובות ובבזאר לטיפול בענייני יבוא ושיווק התרופות, ופקדתי בתי-מרקחת או גופים שונים. משעה ארבע וחצי אחר הצהריים עד שבע בערב המשכתי בריפוי שיניים. בשעה שבע בערב סעדתי בביתי את ארוחת הערב ומאוחר יותר, עד חצות, טיפלתי בענייני האגודה הציונית ובשירותים מגוונים לציבור.

בתום מחנה קיץ אחד החלטתי למכור את סוסי. עם התפתחות התחבורה כבר לא הייתי זקוק לסוס. מצד אחר הוצאות אחזקתו וכל הכרוך בכך, לרבות משכורתו החודשית של אפלטון, הסייס שלי, הכבידו על תקציבי. יום אחד אמרתי לאפלטון "קח את הסוס לשוק ותמכור". הוא שאלני "עד כמה?" אמרתי: "שלושים תומאן פחות ממה שקניתי. שבעים תומאן". הוא חזר והודיע לי שאין קונים במחיר שמעל חמישים תומאן. אמרתי לו: "אם זה ככה, תחזיר אותו לאורווה". כעבור שבוע התחרטתי ואמרתי לאפלטון שייקח את הסוס וימכור בחמישים תומאן. אך הוא חזר ואמר שמוכנים לתת תמורת הסוס לכל היותר ארבעים תומאן. אמרתי לו שזה לא מחיר לסוס לבן

ובריא. הסוס הוחזר לאורווה בידי אפלטון. הסיפור חזר על עצמו כעבור כמה ימים. אקצר את הסיפור, בפעם האחרונה אמר אפלטון "רק עשרה תומאן!" אמרתי לו "קח אותו לשוק הסוסים. גם אם יסכימו לתת פחות מעשרה תומאן, תמכור. ואם גם לזה לא יימצא קונה, עזוב אותו שם ותחזור". פרשת מכירת הסוס שימשה לי לקח טוב לבאות.

### תום ימי שושלת קאג'אר

באביב שנת 1920, בתחילת ימי אייר, נתן אלוהים לי ולרעייתי את בכורי. בשל הקשר הנפשי העז והאהבה להר ציון ולתנועה הציונית התוססת, הענקנו לו את השם ציון. אבי ואימי שמחו מאוד להולדת ציון. עדיין גרנו ב'מחלה'. בימי מלכי קאג'אר אף יהודי לא היה רשאי לגור או להחזיק בית מחוץ לרובע. בטרם מלאה שנה לציון, בפברואר 1921 אירעה הפיכתו של רזא ח'אן, ששינתה את מהלך ההיסטוריה באיראן, ושמה קץ לתקופת שושלת קאג'אר, שהייתה רוויה אסונות גדולים ומכאיבים ליהודי איראן.

היה זה השניים בחודש אספנד, שנת 1299 (למניין האיראנים), עשרים בפברואר 1921, סמוך לשעת הצהריים, בעת שהותי בבית-החולים של חיל הקוזקים, נפוצו שמועות, שאפשר שאירוע מיוחד עשוי להביא לשינוי במצב. איראן הייתה במשבר מתמשך ושמועה רדפה שמועה, אך בבית-החולים של חיל הקוזקים היו ההדים חזקים יותר. כמובן שאדם במעמדי לא היה יכול לדעת מה יתרחש ביממה הקרובה. מכל מקום, באותו יום סיימתי את עבודתי מוקדם יותר, הצטיידתי בלחם

ובמצרכים ושבתי לביתי. לאחר חצות הלילה התעוררנו לקולות פגזי תותחים ושריקת כדורים. היה זה ליל אימים. מכיוון שחששנו שההתנגשויות יתרחבו ויימשכו זמן רב, דאגנו לביטחוננו של ציון. העברנו אותו לחדר אחורי יותר. הלילה עבר בשלום.

למחרת ניגשתי לבית-החולים וראיתי שחדרי תפוס, ולוחם-קוזק מתהלך לידו במצב הכן לכל מקרה. הוא הכיר אותי, אך חסם את דרכי ומנע ממני להיכנס לחדר. הוא נענה למבטי ואמר שסייד זיא א-דין טבאטבאי<sup>53</sup> ורזא ח'יאן מיר-פנג<sup>54</sup> עסוקים בדיונים בחדר. נאלצתי לעזוב את בית-החולים. למחרת, שלושה באספנד, פורסמה הודעה ולפיה רזא ח'יאן 'מיר פנג', לשעבר ועתה 'סרדאר ספאה' (ראש הצבא), שצבר עוצמה ואהדה רבה בקרב הציבור, חולל הפיכה. המלך אחמד שאה, אחרון מלכי קאג'אר עדיין היה באיראן. ראש הממשלה היה טבאטבאי, שותפו של 'סרדאר ספאה' בהפיכה. השאלה המכרעת ביחס למעמדו ולמצבו החברתי של הציבור היהודי הייתה מה יביאו בחובם חילופי השושלות.

### **תעלולי הקולוניאליזם באיראן**

הפיכתו של רזא שאה לא סילקה את סוכני הקולוניאליזם מאיראן. אם עד אז הייתה יריבות סמויה בין בריטניה לרוסיה, עתה נכנסה לזירה גם ארצות הברית של אמריקה. היו ידיעות על מתן זיכיון לחיפושי נפט בצפון איראן לחברת 'סטנדרד אויל' האמריקאית, אך הבריטים שראו באיראן מין מושבה, כמו הודו, התנגדו לכך, וחיפשו דרך לסכל את מתן הזיכיון.

באותם ימים שימש אדם בשם קורנפלד, יהודי אמריקאי שהיה בארצו רב רפורמי, כשגריר ארצות הברית באיראן. סוכני האנגלים סברו, שטוב יהיה ליצור אווירה 'ברברית' סביב השגריר האמריקאי, וגם להוכיח לו שהסביבה בכללה היא אנטי-יהודית. כך הם העלו את הפרשה הידועה כהרפתקת שיח' עבד אל-נבי. בזיכרונותיי כבר סיפרתי על כבוד השיח', והראיתי כיצד יצור זה, שלבש בגדי כהונה, היה חובב משקאות חריפים ושקרן. עלובים ומסכנים היו האנשים שקיבלו אדם מסוגו כמדריך, כאדון וכעליון שבעליונים, ומילאו אחר דבריו בלב ובנפש - מצוות אנשים נבערים מדעת.

מכל מקום, ב 4 בספטמבר 1921 קמה מהומה גדולה נגד יהודי טהראן, שאותה סקרתי בפרוטרוט בספרי 'ההיסטוריה של יהודי איראן'. תמצית הפרשה היא זו: על שיח' עבד אל-נבי, שהיה מכהני הדת וממעוררי התסיסות בטהראן, הוטל למלא תפקיד זה. וכך התגלגלו הדברים:

באותו יום צעדו שורות מסודרות של תלמידי 'אליאנס' בפיקוחו של נג'את-אללה דרוויש, תלמיד ששימש כמשגיח ('חיליף') בזמן מעבר ברחוב. הם נתקלו באתון שהתערבבה בין התלמידים. מאחורי האתון התנהל משרתו של השיח' כשהוא מדרבן בקולות ובדקירות יתד את האתון. עוד רגע קט והאתון הייתה רומסת כמה ילדים. נג'את קפץ קדימה ועצר את האתון מלכת. כאן התחיל האסון, כי האתון השתייכה לאחיונד מעורר המהומות! משרתו של עבד אל-נבי, שנחפו אל אדונו והחל לצעוק: "אדוני! אתה יושב ככה כשילדים ג'והודים עלבו באתונך!" השיח', שהודרך קודם, הוציא מיד בעורמה פתווא על סגירת הבזאר ועל התקפת רובע היהודים.

היה זה יום רביעי, ואני עבדתי בבית-החולים 'ספאה'. סולימאן מולא יעקב שעבד במרכז הטלפונים, טלפן אליי בבהלה וסיפר לי על המתרחש. בחיפזון ובפחד הגעתי לקליניקה שלי ברחוב צ'ראעי-ברק, המכונה היום רחוב אמיר-כביר. היסטורי מה עליי לעשות לנוכח הזוועה העומדת להתרחש, ואז שוב קיבלתי שיחת טלפון. הפעם היה הדובר מוסא טוב, מנהל בית-המרקחת 'פסטור', שבהתרגשות ובתחנונים אמר: "דוקטור נשמת, כפרה, תושיע אותי. אני בסכנת נפשות. נעלתי את דלת בית-המרקחת, אך המוונים צובאים עליה ועומדים לשבור אותה ולעקרה ממקומה. מהר ומצא דרך לחלץ אותי". לא בכדי בחר בי מוסא. אני הייתי קצין, ולמעשה הקצין היהודי היחיד. מיהרתי לבית-המרקחת 'פסטור'. זכרתי שעליי להיזהר, שכן, אם הקהל שואף השוד והביזה, שהיה משולחב עד טירוף, ידע מה דתי ואמונתי, שום מדים שבעולם לא יוכלו להתרועע. כשהגעתי למקום ראיתי שהמהומה ליד בית-המרקחת מנוהלת בידי טורקי קנאי. הכרתי אותו היטב. שכן, זה לא מכבר הביא את אימו אליי, כדי שאבנה לה סט שיניים תותבות. אני הכנתי את השיניים בקליניקה שלי וכשראיתי שמצבם החומרי אינו טוב, לא לקחתי מהם כסף כלל. הטורקי, שהיה סייד, מצאצאי הנביא, הודה לי אז מאוד, ברכני בהרבה ברכות, וביקש מאלוהים שייתן לי בריאות.

ביום המהומות, כשהטורקי ראה אותי, התבלבל, ניגש אליי, ובמבטא מיוחד השמור לדוברי הטורקית באיראן שאל: "דוקטור יקר, מה מעשיך פה? הרי אתה רואה מה קורה". אמרתי "סייד! מה יש לכם נגד אדון פסטור? אם אתם להכות ג'והוד, תכו אותי. אתה לא יודע שהוא מוסלמי?" הלה שאל אותי אם אני בטוח. השבתי שאני בטוח לגמרי. הסייד הטורקי,

אשר רחש לי כבוד רב, צעק לקהל "הוי מוסלמים! תפסיקו. אדון פסטור הוא מוסלמי. חלה כאן טעות". המתנפלים שמעו את דבריו והתפזרו. כל אחד הלך לדרכו. אך ה'סייד' וחברו, בעל חנות מכולת קטן-קומה, נשארו. חששתי להשאיר את משה טוב לבדו ולהסתלק. קראתי לו מאחורי הדלת כדי שיפתח אותה. כולנו נכנסנו פנימה ואני הסברתי למוסא מה פה קרה. הוא כמובן שמח לקבל את כולם ודאג לכבדם בכוסות תה.

### השקט שלפני הסערה

למחרת, ביום חמישי, היה המצב רגוע יחסית. אך ביום שישי שוב עלו להבות ההסתה והמהומה. רובעי העיר מסביב ל'מחלה' היו שרויים במצב של משבר חמור. אני כבר לא גרתי ברובע. הייתי קצין צבא ולא יכולתי לחיות בשכונה בהשקט ובבטחה. המעבר בבזאר פא-מנאר בדרך ל'מחלה' היה די מסוכן. היה חשש שאנשי הבאזאר יתקפו את הקצין הג'והוד, עד כדי סכנת נפשות ורצח. גם כך, כל פעם שעברתי שם נאמרו עליי דברי לצון ובלע. השתדלתי להתעלם מהם והעדפתי לא להשיב דבר. זו הסיבה ששכרתי כמה חדרים בביתו של הרבי אבא-קאשי, אחיו של ריחאן מורדוף, בסמטת שירוואני שברחוב נאדרי.

באותו יום שישי, כשהאימה שטפה את הכול, הייתי בדרך מהבית לרחוב סירוס. ראיתי כנופיית אנשים, שכמו בימי האבל תאסועא ועאשורא, הכו עצמם בחזותיהם. הייתי במדי צבא. שאלתי את אחד הצופים: "מה קרה?" והאיש ענה לי בכעס רב "איך אתה לא יודע מה קרה? היום זה יום ההתעוררות לפעולה של הקצינים. הג'והודים הרגו שני בנים של סייד".

ראיתי שהמצב חמור בהרבה משחשבת. חייהם של אבי ואימי ב'מַחְלָה' היו בסכנה. יחד עם אחי עזת רצנו במהירות לבית-החולים. סיפרתי למנהל בית-החולים על המצב ואמרתי "אבי ואימי גרים בשכונת היהודים, חייהם בסכנה. עשה חסד ותן לנו שני סוסים כדי שנלך להציל אותם". הוא הסכים בתנאי, שאם נראה ב'מַחְלָה' מוסלמים מכים את היהודים ואפילו הורגים אותם, לא נתערב.

היה זה תנאי קשה מאוד ואף מרתיע. בתחילה רציתי לדחות את התנאי, אך מכיוון שמדובר היה בחיי אבי ואימי לא עניתי דבר, אך שאלתי "ומה יקרה אם יתקפו אותי?". הוא ענה "אתה קצין, ואתה צריך להגן על עצמך ועל אחיך". הסכמתי לתנאי שלו. רכובים על הסוסים דהרנו לכיוון ה'מַחְלָה'. כשהגענו לבזאר מרווי, התקיפו את אחי עזת-אללה. לשמחתנו חייל-קוזק שלא ידע שאנחנו יהודים, בא לעזרתו והציל אותו. המצב הלך ורע מדי רגע. כבר סברנו שאבדו הסיכויים להציל את השכונה. לנו נותרה עדיין דרך ארוכה עד בית ההורים. היה עליי להציל את נפש ציון בני ואת נפש רעייתי. פחד, דאגה וחרדה הציפו את כולי וניכרו על פניי. כאשר ראה אותי רבי-אבא הביא לי כוסית ערק והורה לי לשתות. אמרתי שאינני בין שותי ערק, אך הוא ענה בטון אבהי "אני אומר שתשתה". לקחתי מידו ושתיתי את המשקה בכמה גמיעות. לא עבר זמן רב והרגשתי בתוכי כוח מחודש. באותם רגעי משבר חשבתי שהעובדה שנביאנו משה, שנתן עשרות מצוות שיש עמן שמירת הגוף והבריאות, לא אסר על בני אומתו שתיית משקאות חריפים, וזה אינו בכדי. ללא ספק, בשנות הגלות הארוכות היינו זקוקים לכך, לשיכוך הזמני של כאבינו. הערק, הפיח בי אומץ ויכולתי לשמור בבית על



אשתי ועל הבן, אך בעיר הייתה מהומה רבתי, ואני חרדתי לאבי, לאימי וליתר הקרובים.

הזכרתי קודם את השגריר האמריקאי הרב קורנפלד. היה לו לשגריר מזכיר מוסלמי. ביום המהומה חטף גם הוא מכות מוות, משום שהבוזזים חשבוהו ליהודי. הדבר עורר את השגריר לפעול. הוא רתם את עצמו לפעולה, נסע אל רזא שאה (שאז טרם הומלך על איראן), וביקש את סיועו לחוש לעזרת יהודי טהראן לפני שייהרגו עד החג.

בתוך זמן קצר נעו מאות חיילי קוזק לעבר ה'מַחְלָה'. הם הטילו מצור על הרובע. הפוגרומצייקים נבהלו והתפזרו. הדבר התרחש במהירות, ובכל זאת נפצעו כמה יהודים. כמסקנה מהפרשה, המליץ שגריר ארצות הברית לממשלתו לא להשקיע כספים באיראן, שכן, העם האיראני נחשב עתה לעם מפגר, שיכול רק להזיק לאינטרסים של חברת 'סטנדרד אויל'. אנגליה שיחקה בפרשה משחק חשאי מחושב, ונשארה לבדה בזירת הנפט, העושר הטבעי של העם האיראני המסכן. לקח נוסף מהפרשה היה עליית קרנו של רזא שאה בין היהודים. הוא זכה לאהדה רבה בניגוד למלכי קאג'אר, שבכל מקרה עצוב מסוג זה טענו שהדבר נוגע בלעדית לימנהגי האיסלאם'.

### **פרק ד': דברים שאמר לי רזא שאה**

הסילוק הסופי של שלטונם המושחת של מלכי קאג'אר מצד אחד והתוצאות הברוכות של הצהרת בלפור מהצד האחר, הפיצו אור בלב הציבור היהודי. אך לא היה זה אור קבוע, ופעמים הוא עומעם ובמקומו הופיעו אימה ופחד. דוגמה לכך